

VUOROTELLEN

Opas vuorovaikutukseen ja
kielen kehityksen alkuvaiheisiin

Sisällys

Lukijalle	2
Vuorovaikutus vahvistuu yhdessäolosta	4
Tahattomista ilmauksista tietoisiin viesteihin	6
Ilmauskeinojen karttuminen	8
Puheen viipyminen	9
Eleistä viittomiin, osoittelusta kuviin	10
Ilmauksien yhdistäminen lauseiksi	12
Lapsi kehittyä yksilölliseen tahtiinsa	14
Lisätietoa	16

Lukijalle

Vuorovaikutus on tärkeää jokaiselle. Lapsella ja vanhemmilla on yhtä tärkeä rooli vuorovaikutuksen etenemisessä. Vuorovaikutustaidot vahvistuvat yhteisten kokemusten kautta.

Tässä oppaassa kerrotaan lapsen vuorovaikutuksen ja kielen kehityksestä syntymästä noin kahden ja puolen vuoden ikään asti. Jokainen lapsi kehittyä omaan yksilölliseen tahtiinsa. Monesti lapsi oppii kommunikoidaan niin, ettei asiaan tule kiinnittäneeksi erityistä huomiota. Aina kommunikointitaidot eivät kuitenkaan etene keskimääräisten aikataulujen mukaan. Myös lapsen toiminta vuorovaikutustilanteissa saattaa vaikuttaa aikuisten mielestä erilaiselta kuin toisten lasten.

Oppaan lukujen lopussa on esimerkkejä siitä, miten aikuiset voivat tukea lapsen kehitystä. Luetelluista asioista kannattaa valita sellaiset, jotka sopivat tilanteeseen. Kaikkea ei tarvitse tehdä samalla kertaa. Tärkeintä on vuorovaikutuksen ilo ja yhdessäolo.

Tämä opas on tarkoitettu aikuisille, jotka haluavat lisätietoa lapsen vuorovaikutuksen, kommunikoinnin ja kielen kehityksen alkuvaiheista. Oppaassa kerrotaan, miten kommunikointitaitoja voi vahvistaa vuorovaikutustilanteissa. Oppaassa on myös tietoa siitä, miten lasta voi tukea silloin, jos kielen kehitys ei syystä tai toisesta etenekään keskimääräiseen tapaan. Jos jokin lapsen vuorovaikutuksessa, kommunikoinnissa tai kielen kehityksessä mietityttää, asiaa ei kannata jäädä pohtimaan yksin. Kaikki lapsen kehitykseen liittyvät asiat on hyvä ottaa esille neuvolassa.

kuva: Barbro Wickström

kuva: Timo Hartikainen

Vuorovaikutus vahvistuu yhdessäolosta

Kaikilla ihmisillä on tarve olla toisten ihmisten kanssa. Vuorovaikutuskokemukset alkavat karttua heti syntymän jälkeen. Vastasyntynyt vauva nostetaan äidin vatsan päälle, jossa hän tuntee äidin ihon lämmön ja kuulee jo kohdusta tutut äidin sydämen äänet. Äiti vastaa vauvan liikkeisiin koskettamalla häntä, hakeamalla häneen katsekontaktia ja puhumalla hänelle.

Varhaisimmista hetkistään lähtien vauvan mieleen alkaa rakentua käsitys yhdessä olemisesta ja vuorovaikutuksesta. Vauva viestittää tarpeistaan ja aikuinen vastaa niihin. Vuorovaikutus on vauvalle kuin kehityksen kehto, sillä kaikki kehityksen osa-alueet rakentuvat vuorovaikutustilanteissa. Kun aikuiset tulkitsevat vauvan viestit ja vastaavat hänen tarpeisiinsa, he tukevat myös

Vauva viestittää tarpeistaan ja aikuinen vastaa niihin. Vuorovaikutus on vauvalle kuin kehityksen kehto, sillä kaikki kehityksen osa-alueet rakentuvat vuorovaikutustilanteissa.

Vauva on tässä kehitysvaiheessa yleensä muutamien syntymänsä jälkeisten kuukausien ajan.

vauvan perusturvallisuuden, tunteiden säätelyn ja tarkkaavuuden kehittymistä.

Ensimmäisten kuukausien aikana vauva viestittää elintoimintoihinsa liittyviä tarpeita, joihin aikuiset vastaavat. On tärkeää, että vauva saa tunteen siitä, että hänen uni- ja ruokailurytminsä löytyvät, hänen vatsakipuihinsa reagoidaan tyynnyttämällä jne. Kun nämä perustarpeet tyydyttyvät, vauva saa kokemuksia siitä, että hänen viestinsä ymmärretään ja että viestien ilmaiseminen kannattaa.

Varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat tärkeitä kaikille kehityksen osa-alueille. Varhaisessa vuorovaikutuksessa harjoitellaan myös niitä perusvalmiuksia, joita tarvitaan myöhemmin, kun kommunikoidaan yhä monimuotoisemmin toisten kanssa. Vuorovaikutuksen peruselementtejä eli kontaktia, läsnäoloa ja vuorottelua tarvitaan kaikissa kommunikointitilanteissa läpi elämän.

Vauva on oma persoonallisuutensa alusta lähtien. Hän on muille ihmisille uusi tuttavuus, johon tutustuminen vie oman aikansa. Jotkut vanhemmat kertovat, etteivät sen kummemmin mieti, miten vauvan kanssa toimivat – asiat etenevät kuin omalla painollaan. Joskus taas yhteistä säveltä vauvan kanssa tarvitsee hakea pidempään. Onnistuneet vuorovaikutushetket vahvistavat vuorovaikutusta, tuottavat molemmille mielihyvää ja kannustavat eteenpäin.

AIKUISET VOIVAT TUKEA VAUVAN KEHITYSTÄ:

- olemalla yhdessäolo- ja hoitotilanteissa rauhallisesti läsnä
- keskittymällä vauvaan
- tarkkailemalla vauvan aloitteita (itku, tyytyväinen ääntely, liikehdintä)
- vastaamalla vauvalle (jutteleminen, syli, silittäminen, katsekontaktin hakeminen, hoivaaminen)
- tyynnyttämällä levotonta vauvaa
- rohkaisemalla paljon omissa oloissaan viihtyvää vauvaa vuorovaikutukseen

Jos jokin vauvan kehityksessä tai vuorovaikutuksessa mieltäytyttää, keskustele asiasta neuvolassa.

Vauva tarvitsee säännöllisesti ja runsaasti kokemuksia siitä, että hänen toiminnoillaan ja ääntelyllään on merkitystä tilanteen etenemiseen.

kuva: Annakaisa Ojanen

kuva: Kirsi-Marja Savola

Tahattomista ilmauksista tietoihin viesteihin

Vauvalle kehittyy ensimmäisten syntymän jälkeisten kuukausien aikana kyky rauhoittua ja luottaa siihen, että hänen perustarpeisiinsa vastataan. Tämän jälkeen alkaa aktiivinen vuorovaikutustaitojen, tunnetaitojen ja kommunikointia vahvistavien taitojen kehitysvaihe. Esimerkiksi vauvan eleillään, ilmeillään ja olemuksellaan tuottamat viestit eivät enää liity vain hänen tarpeisiinsa, vaan vauva alkaa kertoa omilla ilmaisutavoillaan myös siitä, miten hän kokee ulkomaailman.

Arki vauvan kanssa rakentuu yhteisen tekemisen myötä: vaihdetaan vaipaa, puetaan ja riisutaan, ruokaillaan, valmistaudutaan nukkumaan tai vain ollaan yhdessä. Toiminnan säännönmukaisuus auttaa vauvaa hahmottamaan päivän kulkua ja ennakoimaan tulevia tapahtumia. Kun vauvan viesteihin vastataan, hän kokee olonsa turvalliseksi ja saa kokemuksia omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Kun vauva tuntee olonsa yksinäiseksi tai nälkäiseksi, hän alkaa ehkä kitistä. Äiti tai

isä kuulee kitinän ja tulkitsee sen merkitsevän esimerkiksi sitä, että vauva haluaa syliin tai että hän on nälkäinen. Vanhempi juttelee vauvalle ja menee tämän luokse, ottaa syliin ja silittelee. Jos vauva rauhoittuu, vanhemman tulkinta siitä, että vauva halusi syliin, oli todennäköi-

Vauva on tässä kehitysvaiheessa keskimäärin 3 – 12 kuukauden ikäisenä.

sesti oikea. Jos vauva jatkaa kiti-näänsä, vanhempi tarjoaa maitoa. Jos vauva rauhoittuu maitoa saatuaan, vanhemman tulkinta siitä, että vauva oli nälkäinen, oli oikea. Kun vanhemmat tulkitsevat vauvan kitiinää johdonmukaisesti, siitä tulee tarkoituksellinen *merkki* sylin tai ruuan pyytämiselle.

Jo muutaman kuukauden ikäisenä vauva alkaa käyttää ääntään vuorovaikutuksessa yhä monimuotoisemmin. Itkun ja ruokailuun liittyvien röyhtäilyjen, maiskuttelujen ja nikottelujen rinnalle tulee mielihyvää-ääntelyä, nauhua ja kujertelua. Äänen tuottaminen muuttuu myös yhä tavoitteellisemmaksi. Vauva ilmaisee itseään vuorovaikutustilanteissa ja leikeissä monipuolisesti äänellen, kirkuen ja päristellen. Vartalon liikkeet ja raajojen sätkytelyt tukevat ääntelyä. Vähitellen vauvan ääntely muuttuu äänen ääriominaisuuksien kokeilusta jokitteluksi. Jokellellessaan vauva tuottaa rytmisiä, monitavuisia ääntelysarjoja. Vaikka ääntelysarjat ovat merkityksettömiä, ne alkavat muistuttaa vähitellen yhä enemmän ympäristön puhetta.

Vauva tarvitsee säännöllisesti ja runsaasti kokemuksia siitä, että hänen toimintoillaan ja ääntelyllään on merkitystä tilanteen etenemiseen. Kun vanhemmat tulkitsevat toiminnan johdonmukaisesti samalla tavalla, tietty toiminta alkaa saada yhteisesti jaetun merkityksen. Toiminnasta tulee tarkoituksellinen merkki asialle. Yhteisissä hetkissä tällaisia *merkkejä* alkaa muodostua lisää:

- kylvyssä vauva *kiljuu* ja *sätkyttelee raajoillaan*, kun haluaa jatkaa kylpemistä

- ruokaillessa vauva kääntää päänsä pois päin ja *päristelee*, kun ei halua enää syödä

- vauva *ojentaa kätensä*, kun haluaa päästä syliin

- jos vanhemmilla on tapana leikkiä vauvan kanssa kukkuu-leikkiä vaipanvaihtotilanteissa, vauva *hikkuu* ennakoidessaan leikin kohta alkavan

- jos kukkuu-leikkiin liittyy erityinen huipennuskohta, jossa vauvaa vaikkapa kutitellaan, hän alkaa odottaa tuota kutitusta *jännittämällä vartalonsa* ja *katso-malla* hoitajaansa odottavasti

AIKUISET VOIVAT TUKEA VAUVAN KEHITYSTÄ:

- luomalla selkeän päivärytmin, joka auttaa vauvaa ennakoimaan tulevia tuttuja tapahtumia
- järjestämällä yllättäviä, leikkisiä elämyksiä arjen tilanteisiin
- tarkistamalla vauvan reaktioista, että yllättävä tilanne oli hänen mielestään hauska
- toistamalla tutuksi tullutta yhteistä mukavaa tilannetta yhä uudelleen
- antamalla tilaa vauvan ilmauksille
- huomioimalla erityisesti ne ilmaukset ja merkit, joita vauva on alkanut käyttää johdonmukaisesti tarkoittamaan tiettyä asiaa
- toimimalla oman tulkintansa mukaan tarkkailen samalla vauvan reaktioista, osuiko tulkinta oikeaan
- houkuttelemalla vauvaa vuorotteluun ja leikitelyyn ääntelyllä ja jokittelulla
- laulamalla, loruttelemalla ja leikkimällä leikkejä, joihin vauva voi osallistua omalla vuorollaan
- juttelemalla vauvalle arkitilanteissa
- nimeämällä tilanteeseen liittyviä tunteita, asioita ja toimintoja
- heittäytymällä rennosti yhdessä olemiseen, hassuttelemalla ja lirkuttelemalla, jolloin vauva voi virittyä yhteiseen tunnetilaan aikuisen kanssa

Jos jokin vauvan kehityksessä tai vuorovaikutuksessa mietityttää, keskustele asiasta neuvolassa.

Ilmaisukeinojen karttuminen

Vähitellen lapsi ja lähi-ihmiset alkavat kommunikoida yhä monimuotoisemmin. Lapsi käyttää ilmaisukeinoinaan **olemuskieltään** eli **ilmeitä, eleitä, toimintaa** ja **äänenpainoja**. Lähi-ihmiset käyttävät puheen rinnalla samoja olemuskielen keinoja kuin lapsi.

Lapsen jokeltelu on vähitellen yhä vihteikkaampaa ja hän alkaa tapailta tavuja sanoista. Lapsi voi osoittaa lamp-

pua ja sanoa ”pu” tai laittaa hattua päähänsä ja sanoa ”pää”. Puheella tuotettujen sanojen varasto karttuu aluksi suhteellisen hitaasti. Noin viidenkymmenen sanan oppimisen jälkeen monilla lapsilla tulee ”sanapyrähdys” ja sanasto karttuu nopeasti. Samaan aikaan lapsi alkaa myös taivuttaa sanoja ja kokeilee sanojen yhdistämistä lauseiksi. Lapsen ilmauksissa toiminta, eleet, ilmeet, jokeltelu ja sana-

tapailut kulkevat pitkään rinnakkain. Tässä kehitysvaiheessa lapsi ymmärtää puhetta paljon enemmän kuin pystyy itse tuottamaan.

Lapsi on tässä kehitysvaiheessa keskimäärin 1 – 2 vuoden ikäisenä.

! On tärkeää, että lapsi voi ilmaista itseään niillä keinoilla, jotka jo toimivat hyvin.

Vaikka puhumisesta tulee useimpien pääasiallinen viestintäkeino, me kaikki käytämme koko ikämme lapsuudesta tuttua olemuskieltä kaikessa vuorovaikutuksessa. Puhuttuja viestejämme täydentävät mm. ilmeet, eleet ja vartalon liikkeet.

Puheen viipyminen

Usein lapsen kommunikointitaidot kehittyvät niin nopeasti, että niihin ei tule

kiinnittäneeksi erityistä huomiota. Lapsen kielen kehitys voi kuitenkin toisinaan olla hitaampaa, ja vanhemmista voi tuntua, että esimerkiksi lapsen sanataipailut tai sanat viipyvät. Puheen oppimisen niin kuin muunkin oppimisen tahiti on yksilöllinen. Jollakin lapsella saattaa olla laaja puhuttujen sanojen sanavarasto heti ensimmäisen syntymäpäivän jälkeen, toinen etenee verkkaisemmin ja

alkaa tuottaa sanoja vasta toisen syntymäpäivänsä lähestyessä.

Sanallisen ilmaisun viipyminen voi liittyä paitsi yksilölliseen kehitystahtiin, myös esimerkiksi puheilmaston tai puheen ymmärtämisen kehityksen viivästyymään tai laajempaan kehitykselliseen pulmaan. Olipa kyse verkkaisesta kehityksestä tai kehityksen viivästyymisestä, on tärkeää, että lapsi voi ilmaista itseään niillä keinoilla, jotka jo toimivat hyvin. Aikuisten on hyvä miettiä, mitä lapsi yrittää omilla keinoillaan kertoa tarpeistaan ja toiveistaan tai esimerkiksi asioista, joista hän pitää tai ei pidä.

Kun aikuiset ymmärtävät lapsen tärkeit viestit ja vastaavat niihin, lapsen motivaatio ilmaista itseään säilyy. Kun lapsi saa kokemuksia siitä, että lähi-ihmiset ymmärtävät hänen eleitään, ilmeitään ja äänitelyään, hän motivoituu ilmaisemaan itseään yhä useammassa tilanteissa. Vanhemmat puolestaan puhuvat lapselle tavalliseen tapaan ja käyttävät puheen rinnalla olemuskielen viestejä. Näin toimiessaan he antavat lapselle mallin siitä, miten sekin puhetta että olemuskieltä voi käyttää ilmaisussa. Kun lapsi kuulee puheen ja sen äänensävyt sekä näkee puheeseen liittyvät ilmeet ja eleet, hänen on myös helpompi ymmärtää vanhempien viestejä.

! Puhetta korvaavien keinojen käyttäminen arjen vuorovaikutustilanteissa vauhdittaa lapsen ymmärtämis- ja ilmaisutaitojen kehitystä.

kuvat: Kirsi-Marja Savola

Eleistä viittomiin, osoittelusta kuviin

Jos lapsi viipyy pitkään olemuskielivaiheessa, ilmeitä, eleitä ja toimintaa voidaan käyttää kommunikoinnissa tehostetusti. Yhteisesti sovituiksi eleiksi kannattaa valita viittomia, joita harjoitellaan lapsen kanssa samaan tapaan kuin muitakin eleitä (esimerkiksi vilkuttamista) tai sanoja. Viittomiksi valitaan lapsen arkeen liittyviä sanoja. Nämä antavat lapselle keinon omien asioiden kertomiseen. Viittomia voi hakea internetistä esimerkiksi Papunet-sivustosta (www.papunet.net/yleis/kuvatyokalu). Tukea viittomien käyttöön kannattaa pyytää puheterapeutilta.

Viittomien käyttö ei hidasta lapsen puheen kehitystä, vaan tukee sitä ja antaa uudenlaisen tavan tulla ymmärretyksi ennen kuin sanojen käyttö on lapselle mahdollista. Tällöin lapsen ei myöskään tarvitse tuskastua siihen, että hänellä ei ole keinoa kertoa asiaansa.

Jotkut lapset kiinnostuvat kuvista enemmän kuin eleistä tai viittomista. Tällainen lapsi on ehkä muutenkin ilmaissut itseään osoittelemalla asioita ympäristöstään tai tutkimalla kuvakirjan tai valokuva-albumin kuvia. Aikuinen voi antaa mallia osoittamalla kuvia puheensa rinnalla. Näin lapsi oppii kertomaan asioista kuvi-

en avulla. Valmiita kuvia voi tulostaa esimerkiksi internetistä, leikata lehdistä ja piirtää itse. Kuvat voidaan koota omaan kansioon, jota käytetään vuorovaikutustilanteissa. Tietoa kuvien käytöstä kommunikoinnissa sekä tukea kuvien käyttöön kannattaa pyytää puheterapeutilta.

Näiden puhetta korvaavien keinojen käyttäminen arjen vuorovaikutustilanteissa vauhdittaa lapsen ymmärtämis- ja ilmaisutaitojen kehitystä. Samalla varmistetaan mahdollisimman toimivan kommunikointitavan olemassaolo, jos lapsi viipyy tässä kehitysvaiheessa syystä tai toisesta pitkään.

AIKUISET VOIVAT TUKEA LAPSEN KEHITYSTÄ:

- havainnoimalla lasta ja huomaamalla lapsen eleet, ilmeet, toiminnan, ääntelyn, sanatapailut ja sanat
- tulkitsemalla lapsen ilmaukset ja vastaamalla niihin
- tarkistamalla lapsen reaktioista, osuiko tulkintaehdotus oikeaan
- jäljittelemällä lapsen ilmauksia
- täydentämällä lapsen ilmaukset puhumalla (esimerkiksi ”pu” ➤ ”niin, siellä on lamppu” tai lapsen osoittaessa varpaitaan pukemistilanteessa ➤ ”joo, laitetaan sukka jalkaan”)
- huolehtimalla siitä, että lapsi ymmärtää ilmauksiensa täydentämisen tilanteen rikastuttamisena eikä ilmauksen korjaamisena
- antamalla lapselle pieniä tehtäviä, jotka tukevat puheen ymmärtämisen ja sanavaraston kehittymistä (esimerkiksi ulkovaatteiden riisumisen jälkeen: ”Anna hattu” ”Näytä, missä on kenkä” ”Laita villasukka jalkaan”)
- juttelemalla lapselle lyhyin, selkein lausein ja vivahteikkain äänensävyin
- leikkimällä lapsen kanssa pieniä juonellisia leikkejä (aikuisen syöttää lasta tai lapsi aikuista leikisti lusikalla, annetaan leikisti ruokaa myös nukelle)
- huolehtimalla siitä, että yhteiset hetket ovat leikkilisiä ja lapsen tahdissa eteneviä, jotta vuorovaikutuksen ilo säilyy uusien taitojen opeteltaessa
- nauttimalla yhdessä olemisesta, hassuttelemalla lapsen kanssa

Jos jokin lapsen kehityksessä ja vuorovaikutuksessa mietityttää, keskustele asiasta neuvolassa.

JOS LAPSEN PUHEEN KEHITYS ON VIIVÄSTYNYT, KEHITYSTÄ VOI LISÄKSI TUKEA:

- käyttämällä lapselle ominaista vuorovaikutustapaa oman puheen rinnalla
- houkuttelemalla lasta vuorotteluleikkeihin ääntelyllä
- jäljittelemällä lapsen äännähdyksiä ja sanatapailuja
- ottamalla kuvat, eleet ja viittomat puheen rinnalle
- tukemalla lasta eleiden, viittomien tai kuvien käytössä
- lisäämällä viittomien tai kuvien määrää vähitellen
- käyttämällä viittomia ja kuvia sekä ääntelyä, sanatapailuja ja sanoja rinnakkain
- sanomalla ääneen lapsen elein, viittomin, kuvin tai sanatapailuin tuottamat ilmaukset

Keskustele puheen kehitykseen liittyvistä asioista neuvolassa ja pyydä lähete puheterapeutille.

- ! On tärkeää, että vanhemmat näyttävät lapselle oman puheensa rinnalla
- mallia siitä, miten puhetta korvaavia keinoja käytetään ilmaisussa.

kuvat: Barbro Wickström

Ilmauksien yhdistäminen lauseiksi

Leikkiminen on lapsen tapa oppia uusia asioita. Lapsi nauttii siitä, että vanhemmat leikkivät hänen kanssaan esimerkiksi vuorotteluleikkejä tai juonellisia leikkejä. Leikit tukevat lapsen kielen ja ajattelun kehitystä. Aikuinen voi tuoda leikkiin uusia elementtejä, mutta leikkissä kannattaa huomata aina lapsen hienovaraisetkin aloitteet.

Lapsi ymmärtää puhetta paljon enemmän kuin osaa itse tuottaa. Lapsen tuottamien sanojen sanavarasto karttuu nopeasti, joskin yksilöllinen vaihtelu on vielä suurta. Jotkut lapset ovat sanojen tuottajina alkutaipaleella, toiset käyttävät puolestaan aktiivisesti montaa sanaa. Keskimäärin 2-vuotias lapsi

tuottaa noin 200 sanaa ja sanavarasto karttuu nopeasti. Lapsen tuottamat sanat ääntyvät vielä epätarkasti. Esimerkiksi sanoessaan ”kukka” lapsi voi tarkoittaa kukkaa, sukkaa tai tukkaa. Lapsi yhdistää sanoja lauseiksi, jotka ovat vielä lyhyitä ja sähkösanomatyylisiä. Lapsi sanoo vain tärkeimmät sanat, eikä taivuta kaikkia sanoja. Lapsi voi esimerkiksi todeta: ”Äiti tulee” tai halutessaan keinoon: ”Ulos kiikaa”.

Lapsi on tässä kehitysvaiheessa keskimäärin 2 – 2 1/2 -vuoden ikäisenä.

Jos lapsen puheilmaisu kehittyy verkkaaisesti, hän saattaa alkaa tuottaa lauseita eleillä tai yhdistelemällä eleitä ja sanatapailuja. Lapsi esimerkiksi kertoo ohi ajavasta junasta ”tsu tsu too” ja tekee samanaikaisesti kädellään junan liikettä havainnollistavan heilautuksen. Tai hän osoittaa sormella kaappia, maiskuttaa suutaan ja sanoo ”anna” pyytäen herkkua kaapista. Näin lapsi viestii samalla ymmärtävänsä lauseiden muodostamisen idean. Lapsen on tärkeää saada kokemuksia siitä, että hänen viestinsä ovat arvokkaita, kommunikointi kannattaa ja että hän tulee ymmärretyksi.

Jos lapsen on vaikea ymmärtää puhetta tai ilmaista itseään olemassa olevilla

kuva: Kirsi-Marja Savola

keinoillaan, kielen kehitystä voi edelleen tukea käyttämällä tehostetun olemuskielen rinnalla myös viittomia tai kommunikointikuvia. Lapsesta voi tulla taitava kommunikoiija, vaikkei puhuminen sujuisikaan. Lapsi voi esimerkiksi kertoa asioistaan muodostamalla lauseita kuvia osoittamalla tai viittomalla.

Jotta lapsi voi kehittyä kommunikointitaidoissaan, on tärkeää, että vanhemmat näyttävät hänelle oman puheensa rinnalla mallia siitä, miten puhetta korvaavia keinoja käytetään ilmaisussa. Kun vanhemmat käyttävät puheensa rinnalla viittomia tai kuvia, lapsen on myös helpompaa ymmärtää vanhempien viestit. On tärkeää, että vanhemmat kertovat muille lapsen kanssa toimiville ihmisille, miten nämä voivat kommunikoida lapsen kanssa hänelle parhaalla tavalla.

AIKUISET VOIVAT TUKEA LAPSEN KEHITYSTÄ:

- leikkimällä lapsen kanssa vuorotteluleikkejä ja juonellisia kuvitteluleikkejä
- katsomalla lapsen kanssa yhdessä kuvakirjoja ja keskustelemalla hänen kanssaan kirjan kuvista
- puhumalla lapselle selkeää, rikasta kieltä
- huomaamalla lapsen ilmaukset ja vastaamalla niihin
- kannustamalla lasta ilmaisuun: tärkeintä ei ole, miten hän sanoo vaan mitä asiaa hänellä on
- tulkittamalla lapsen ilmaukset kielellisesti monipuolisemmassa muodossa, esim. ”Mennää ulos kiikaa” ► ”Niin, kohta mennään ulos keinumaa isossa keinusssa”
- hassuttelemalla, vuorottelemalla, iloittamalla kommunikoinnin onnistumisesta

JOS LAPSEN PUHEEN KEHITYS ON VIIVÄSTYNYT, KEHITYSTÄ VOI LISÄKSI TUKEA:

- huomaamalla lapsen olemuskielillä ja esimerkiksi viittomilla tai kuvilla tuottamat ilmaukset
- mallittamalla lapselle olemuskielen ja puhetta korvaavien keinojen käyttöä ottamalla nämä keinot itse käyttöön oman puheen rinnalla
- puhumalla lapsen ilmaukset ääneen; esimerkiksi lapsen viittottua KISSA – PIILO aikuinen toteaa: ”Ai, menikö kissa piiloon? Oho!”
- tarkistamalla tuliko viesti oikein ymmärrettyksi
- vastaamalla lapsen viesteihin
- kertomalla lapsen muille lähi-ihmisille tavoista, jotka auttavat kommunikoimaan lapsen kanssa

Pyydä neuvolasta lähete puheterapeutille, jos puheterapia-kontaktia ei vielä ole.

Vuorovaikutusta tukee se, että aikuinen...

kuvat: Kirsi-Marja Savola

...kohtaa lapsen kiireettömästi.

... antaa tilaa lapsen vuorovaikutusaloitteille.

... huomaa lapsen aloitteet ja vastaa niihin.

Lapsi kehittyy yksilölliseen tahtiinsa

Lapsi kehittyy ja oppii omaan yksilölliseen tahtiinsa. Kehitys on jatkumo, jossa kehitysvaiheet seuraavat toinen toisiaan kullekin lapselle ominaisella tavalla. Lapsi oppii uusia asioita vuorovaikutuksessa lähi-

ihmistensä kanssa. Vanhemmat vahvistavat lapsen kehitystä tarjoamalla hänelle sopivassa suhteessa tukea ja kehityshaasteita.

Vanhemmat tietävät usein tiedostamattaan, minkälaisista vuorovaikutus-

hetkistä lapsi hyötyy. Jos lapsen kehitys ei sujukaan keskimääräisen kehitystahdin mukaan, vanhemmat saattavat haluta vahvistusta sille, että he tekevät oikeita asioita oikeaan aikaan. Apua ja neuvoa kannattaa hakea neuvolasta kielen kehitykseen perehtyneeltä ammattilaisel-

! Lasta motivoivien asioiden ottaminen toiminnan lähtökohdaksi on kehitystä vahvistavaa.

... käyttää sellaista ilmaisutapaa, jonka lapsi ymmärtää.

... havainnoi, ymmärsivätkö hän ja lapsi toisiaan.

ta (esimerkiksi puheterapeutti tai psykologi).

Jos lapsi on kiinnostunut johonkin kehitysvaiheeseen liittyvästä toiminnasta keskimääräisiä ikämiireitä pidempään, hänen kanssaan kannattaa tehdä tuohon kehitysvaiheeseen liittyviä asioita. Lasta

motivoivien asioiden ottaminen toiminnan lähtökohdaksi on kehitystä vahvistavaa. Lapsi saattaa esimerkiksi haluta toistaa tiettyä vuorovaikutusleikkiä yhä uudelleen, jos jonkin leikkiin liittyvän asian tai taidon käsittely on vielä kesken. Lapsi voi myös haluta palata yhä uudelleen ai-

emmin harjoiteltuihin asioihin, vaikka hän opetteleeikin samanaikaisesti jo uutta taitoa. Kun vanhemmat havainnoivat vuorovaikutustilanteissa tarkkaavaisesti lastaan ja hänen mielenkiinnon kohteitaan, he voivat löytää asioita, jotka ovat juuri oikeita oman lapsen kehityksen kannalta.

Opas on tulostettavissa osoitteessa: www.papunet.net/yleis/esitteet

Lisätietoa

Tietoa kielen kehityksestä

Alijoki, E. (1998). Pesästä pieni ponnistaa, lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Rauma: Kirjayhtymä Oy.

Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T., Ketonen, R. (toim.) (2003). Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.

www.nettineuvo.fi (lapset – lapsi ikäkausittain)
www.papunet.net/yleis

Leikkivinkkejä

Huovi, H., Perkiö, S., Louhi, K. (2007). Vauvan vaaka. Loruja ja leikkejä vauvaperheille. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huovi, H., Perkiö, S. (2006). Vauvan vaaka. CD-kirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

<http://w3.kirkkonummi.fi/kirjasto/lorut/index.htm>

<http://vanhemmat.mll.fi/> (leikkipaikka – pienten lasten leikit)

Viittomiin ja kuviin liittyviä materiaaleja

www.papunet.net/kuva
www.papunet.net/yleis/kuvatyokalu
www.papunet.net/yleis/materiaalit
www.papunet.net/yleis/kommunikointikeinot/viittomat/videoituja-viittomia
www.paajarvenky.fi (viittomasanakirja)

TEKSTI: Kaisa Martikainen TAITTO: Satu Lusa / Kaskelotti PAINOPAIKKA: Kirjapaino Keili Oy 2007

tikoteekki

Tietotekniikka- ja
kommunikaatiokeskus
Viljatie 4 B, 00700 Helsinki
puh: (09) 34 809 370
tikoteekki@kvl.fi
www.tikoteekki.fi